

A GYAKORLAT MŰHELYÉBŐL

ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar Fogyatékoság és Társadalmi Részvétel Intézet

Adalékok a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetéhez

HORVÁTH PÉTER LÁSZLÓ

horvath.peter@barczi.elte.hu

Absztrakt

Az értelmileg akadályozott gyermekek és felnőttek társadalmi életben való részvételének egyik fontos feltétele, hogy képesek legyenek tájékozódni az őket körülvevő világban, és így megérthessék az információkat. Az információk egyúttal segítenek a mindennapi élethelyzetekben szükséges döntések meghozatalában. Az értelmileg akadályozott gyermekek kommunikációs képességeinek fejlesztése hagyományosan része a gyógypedagógiai tevékenységnek. A korszerű gyógypedagógia emellett kínál egy másik megközelítést is: a megoldást az értelmileg akadályozott személy társadalmi részvételét akadályozó külső tényezők felszámolása jelentheti. Ilyen akadály az, ha az információk bonyolultak, nehezen értelmezhetők. A könnyen érthető kommunikáció egy olyan módszertan, amivel éppen ezen lehet segíteni.

Az alábbi tanulmányban arra vállalkozom, hogy feltárjam a könnyen érthető kommunikáció kialakulása és fejlődése nemzetközi történetének legfontosabb mozzanatait.

Meggyőződésem, hogy a könnyen érthető kommunikáció ugyanazt jelenti az olvasási és megértési kihívások előtt álló emberek, köztük az értelmileg akadályozott emberek számára, mint a fizikai, épített környezet akadálymentesítése a mozgásukban korlátozott személyeknek; a jelnyelv és a jelnyelvi oktatás, a jelnyelvi tolmácsolás a siket gyermekeknek és felnőtteknek. Bízom abban, hogy jelen tanulmánnyal nem csak ahhoz járulhatok hozzá, hogy a könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetét a magyar olvasóközönség megismerhesse, hanem ahhoz is, hogy a módszer egyre elterjedtebbé váljon Magyarországon.

Kulcsszavak: alap- és irányelvek, fogyatékoságügyi ENSZ egyezmény, könnyen érthető kommunikáció, nemzetközi történet, önérvényesítés

Bevezetés

2018-ban kettős ünnep lesz. A könnyen érthető kommunikáció (KÉK) nemzetközi története a feltárt források alapján éppen 50 évvel ezelőtt kezdődött, 1968-ban Svédországban. Az első európai szintű útmutató könnyen érthető anyagok készítésére 20 évvel ezelőtt, 1998-ban látott napvilágot az International League of Societies for Persons

with Mental Handicap (továbbiakban: ILSMH) gondozásában (Freyhoff, Heß, Kerr, Menzel, Tronbacke & Van Der Veken, 1998).

A kettős évforduló jó alkalom a számvetésre. Vajon honnan és miért indult útjára a könnyen érthető kommunikáció? Mi történt ebben a fél évszázadban a nemzetközi szinten?

Vannak olyan szövegek, amelyek nem minden ember számára értelmezhetőek könnyen. A szövegek információkat tartalmaznak. Az információkra pedig azért van szükség, hogy az élet különböző helyzeteiben megfelelő döntéseket hozhassunk. Az önálló, másoktól független életvitelnek, az önérvényesítésnek nélkülözhetetlen feltétele, hogy ne legyünk elzárva az információktól, és így a döntés lehetőségétől. Ez az értelmileg akadályozott személyek esetében is létfontosságú. A könnyen érthető kommunikáció, mint az információk akadálymentesítésének, mindenki számára hozzáférhetővé tételének technikája gyakorlatilag ezt a fajta segítséget kínálja fel.

A továbbiakban kísérletet teszek arra, hogy rekonstruáljam, feltárjam a könnyen érthető kommunikáció kialakulása és fejlődése nemzetközi történetének legfontosabb mozzanatait. A tanulmány öt fejezetből áll. Az első fejezetben a könnyen érthető kommunikáció kialakulásának négy feltételét mutatom be: ki a célcsoport, kik a szolgáltatók, milyen sztemderdek mentén készülnek a könnyen érthető anyagok, illetve milyen szabályozás áll mögötte. A második és a harmadik fejezet fókuszába ezek közül kettőt helyeztem, a szabályrendszer és a szabályozás fejlődéstörténetét. A negyedik fejezetben jó gyakorlatokat mutatok be Finnországból, Nagy-Britanniából, Ausztriából és Németországból. Az ötödik fejezetben hat pontban foglalom össze a könnyen érthető kommunikáció megvalósulásának feltételeit. A nemzetközi történet megírásához angol és német nyelvű szakirodalmi forrásokat, a történet szereplői által létrehozott honlapokat, valamint Farkasné Gönczi Rita és Gráf-Jaksa Éva (2009) írását használtam fel.

A könnyen érthető kommunikáció kialakulásának négy előzményéről

A könnyen érthető kommunikáció (KÉK) története szorosan összekapcsolódik az értelmileg akadályozott személyek önérvényesítő csoportjainak történetével.

1968-ban Svédországban konferenciát tartottak az értelmileg akadályozott emberek szüleinek szervezetei. Mottójuk volt: „Mi szólunk, az Ő érdekükben!” Ezen a gyűlésen jelen voltak az értelmileg akadályozott emberek is, és úgy döntöttek, hogy a jövőben maguk szeretnék magukért szót emelni. Megállapították, hogy képesek kiállni a jogaikért, képesek felismerni a szükségleteiket. Ezt azzal fejezték ki, hogy írtak egy listát arról, hogy mit szeretnék megváltoztatni a nekik nyújtott szolgáltatásokban. A konferencia híre és az új gondolat gyorsan terjedt nem csak Svédországban, hanem a közeli Nagy-Britanniában is, ahol 1972-ben szerveztek hasonló konferenciát. Innen – az angolszász országok közötti szoros kapcsolat eredményeként – Kanadába vitték tovább a hírt, ahol 1973-ban „May We Have a Choice” címmel rendezték meg a találkozót. Helyszíne British Columbia, Vancouver volt (Jaksa, 2008).

A kanadai konferencián részt vett az USA-beli Oregon államban élő két érintett fiatal és három segítőjük. Az ott szerzett tapasztalataik alapján 1974. január 8-án megszervezték saját konferenciájukat Salemben, Oregon államban. A konferenciának kb. 560 résztvevője volt, köztük igen nagy létszámban értelmileg akadályozott emberek is. Nagyon sokan életükben először állhattak mikrofon elé, és beszélhettek saját életükről saját nevükben. A mikrofont, a színpadot olyan hatalmi helyzetnek élték meg, ami lehetőséget ad saját hangjuk megszólaltatására, ezzel egy új nézőpont megjelenítésére. Arra, hogy elmondják, ők milyennek látják magukat és helyzetüket. Az egyik előadó felszólalásában kifogásolta a „mentally retarded” kifejezés használatát. Így fogalmazott: „I want to be know as a person first!” – „Azt szeretném, ha elsősorban személynek ismernének!” Ez a gondolat vezetett el a People First mozgalom megalakításához, majd elterjedéséhez szerte a világban (Kellermann, 2014). A mozgalom tagjainak nyilvánvalóan szükségük lehetett olyan írott információkra, amelyeket könnyen megértenek, és amelyek segítik őket az önérvényesítésre és társaik érdekeinek a képviselésére való felkészülésben.

A feltárt források (Farkasné & Gráf-Jaksa, 2009; Kellermann, 2014; Tronbacke, 1993; Tronbacke, 1997a) és a tanulmányokban idézett elsődleges források áttekintése alapján úgy tűnik, hogy a könnyen érthető kommunikáció gyökerei első előzményként mégsem az értelmileg akadályozott emberek önérvényesítő mozgalmához nyúlnak vissza. Az önérvényesítő mozgalmak és a könnyen érthető kommunikáció csak később kapcsolódott össze.

Második és közvetlen előzménynek tekinthetjük, hogy Svédországban 1968-tól kezdődően jelennek meg könnyen érthető kiadványok. Az első 25 évben 330 publikációt adtak közre. 1984-ben alapították a „8 Sidor” („8 oldal”) című újságot, melyben könnyen érthető nyelven jelentek meg hírek. A „8 Sidor” napjainkban online formában jelenik meg. Napi rendszerességgel¹ különböző témakörökben adnak közre híreket, mint például bel- és külföldi hírek, sport, kultúra, hétköznapiak. 1987-ben hoztak létre egy kormányzati finanszírozású alapítványt a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos feladatok támogatására és szervezésére, melynek egyik alapító tagja és vezetője Bror Ingemar Tronbacke. Az alapítvány ma már centrum, a tevékenységét a svéd kormányzat és parlament által kiadott irányelvek alapján végzi.²

A fejlődés harmadik és szintén közvetlen előzményét egyúttal Bror Ingemar Tronbacke személyében a második előzménnyel összefonódóan, az IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions, magyarul Könyvtári Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége) képviseli. Az IFLA-t egyébként 1927-ben Edinburghban, Skóciában alapították, melynek témánk szempontjából releváns albizottsága 1931-ben jött létre. Ebben az évben Cheltenhamben szervezett éves konferencián merült fel egy albizottság létrehozásának a gondolata a „Hospital Library Services” (Kórházi Könyvtári Szolgáltatások) bizottság alatt. Az albizottság ténylegesen 1932-ben jött létre, és a „Libraries Serving Disadvantage Persons Section” (LSDP – Hátrányos Helyzetű Személyek Könyvtári Szolgáltatásai Albizottság) nevet kapta. Az albizottság a nevének csak 2008-ban változta meg „Library Services to People with Special

¹ Lásd bővebben: www.8sidor.se

² Lásd bővebben: www.mtm.se

Needs” (LSN – Speciális Szükségletű Személyek Könyvtári Szolgáltatásai Albizottság) névre.³ Az 1980-as években kezdte el az foglalkoztatni az itt dolgozó szakembereket, hogy nem képviselik megfelelő módon a siket embereknek és azoknak a személyeknek az érdekeit, akiknek könnyen értelmezhető olvasmányokra lenne szükségük. Ezért létrehozta egy munkacsoportot, hogy átgondolják a könnyen olvasható publikációk iránti igényt és az igény kielégítésének lehetőségeit. Célcsoportként határozták meg többek között a „prelingvális siketeket”, a „mentálisan retardáltakat”, az afáziás és diszlexiás személyeket. Az IFLA ebben az időszakban szorosan együttműködött az UNESCO-val. Az UNESCO ugyanis a 25. ülészakán, 1989-ben, Párizsban fogadta el a „Cselekvési terv az analfabetizmus felszámolásáért 2000-ig” c. dokumentumot (Panella, é. n.).

Tronbacke egyszerre volt jelen a svédországi, illetve az IFLA keretein belül zajló folyamatokban. Svédországban látta az önérvényesítő csoportok fejlődését és működését, illetve motorja volt a könnyen érthető kommunikációs fejlesztéseknek; míg az IFLA keretein belül az analfabetizmus ellen küzdött. Felmerült benne a kérdés, hogy a könnyen érthető kommunikációval lehetséges-e, hogy egyszerre harcoljanak az analfabetizmus felszámolásáért, és egyidejűleg biztosítsák a lehetőséget az értelmileg akadályozott személyeknek a társadalmi életben való részvételhez. „A képesség és a lehetőség arra, hogy hozzáférhessünk az információkhoz, az irodalmakhoz alapvető demokratikus jog. A társadalmi életben való részvételhez kiemelten szükséges, hogy jól informáltak legyünk; hogy befolyással lehessünk saját életünkre.” (Tronbacke, 1997a, p.185.). Tronbacke (1997a) meggyőződéssel vallotta, hogy minden ember egyenlő, és egyenlő joguk van arra, hogy kulturális tapasztalatokat szerezhessenek egyéni képességeiknek megfelelő módon. Ebben a folyamatban pedig a könnyen érthető nyelvezetű irodalmak, hírek és egyéb információk segíthetik őket. Ez egyfelől kaput nyit a világra, másfelől a könnyen érthető szövegek motiválhatják őket az olvasásra. „Az olvasás képessége önbizalmat ad az embereknek, hiszen lehetővé teszi, hogy kibővítsék ismereteiket, és saját kezükbe vegyék életük irányítását. Az olvasás révén megvitathatják gondolataikat és tapasztalataikat, és ezzel kitágíthatják lehetőségeiket.” (IFLA irányvonalak, 1997 idézi Csató, 2002).

Ennek a gondolkodási folyamatnak, a fejlesztések során szerzett tapasztalatoknak az eredményeként jutott el az IFLA arra a pontra, hogy 1997-ben kiadja a könnyen érthető anyagok készítéséhez alkalmazható első útmutatóját (Tronbacke, 1997b). Ez az irányelv elsősorban a könyvtári szolgáltatásokban érintett szakemberek számára készült, bár azt értelemszerűen a szélesebb nyilvánosság is használhatta.

Az önérvényesítő, People First mozgalmak, a svédországi könnyen érthető kommunikációs fejlesztések és az IFLA tevékenysége mellett negyedik forrásként tekinthetünk az ENSZ fogyatékoságügyi politikájának alakulására. Ismert, hogy az 1981. évet az ENSZ a Rokkantak Nemzetközi Évének minősítette, majd 1982-ben 10 éves, világszintű, a fogyatékosággal élő személyek életminőségének javítását célzó akcióprogramot hirdetett. Félidőben, 1987-ben Stockholmban⁴ tartottak szakértői találkozót, ahol felmerült egy olyan nemzetközi egyezmény létrehozásának a gondolata, amely

³ Lásd bővebben: www.ifla.org/lisn

⁴ Talán nem véletlen, hogy éppen ebben az évben hozza létre a svéd kormányzat Bror Ingemar Tronbacke irányításával a könnyen érthető kommunikációt segítő alapítványt.

elősegíthetné a fogyatékossgal élő személyek elleni mindenfajta diszkrimináció megszüntetését. Ennek eredményeként született meg a „Standard Rules”, amit 1993. december 20-án tettek közzé „a fogyatékossgal élő emberek esélyegyenlőségének alapvető szabályairól” címen (Horváth, 2013).

A „Standard Rules” bevezetőjében, az esélyegyenlőség biztosításáról szóló 24. pontban olvashatjuk azt, hogy „Az esélyegyenlőség biztosítása azt a folyamatot jelenti, amely által a társadalom különböző rendszerei és a környezet, így a szolgáltatások, tevékenységek, információk és a dokumentációk mindenki, de különösen a fogyatékossgal élő emberek számára hozzáférhetővé válnak.” (Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium, 2003, p.9.). Az 5. szabály foglalkozik a hozzáférhetőség kérdéseivel. Bár a „Standard Rules” nem bírt kötelező jogi erővel, szövegében úgy fogalmaztak, hogy a tagállamoknak intézkedéseket kell hozniuk az információ és a kommunikáció hozzáférhetőségének biztosítására. Az 5. szabály 5. és 6. pontja még nem nevezi meg a könnyen érthető kommunikációt, de ezen előírások alapján az információkat hozzáférhető és a megértési nehézséggel élő emberek számára megfelelő formában kell nyilvánosságra hozni. Információ alatt a diagnózissal, a jogokkal, az elérhető szolgáltatásokkal és programokkal kapcsolatos információkat kell érteni. Az 5. szabály 9. és 10. pontja a hírközlő eszközöket, különösen a televíziót, a rádiót és az újságokat, illetve a számítógépes szolgáltatásokat is bevonja a kötelezettek körébe. Az 5. szabály 11. pontja külön hangsúlyozza az együttműködés fontosságát az érintett személyekkel és szervezetekkel.

A feldolgozott források alapján négy egymással összefonódó, egymást kiegészítő és megerősítő előzményt ismertettem.

- 1) Az egyik előzmény az értelmileg akadályozott személyek önérvényesítő mozgalmainak a kialakulása; *ők lesznek a felhasználók.*
- 2) A másik előzményt a svédországi könnyen érthető fejlesztések jelentik; *ebből jönnek létre a szolgáltatások.*
- 3) Harmadik előzmény az IFLA és az UNESCO összekapcsolódó tevékenysége az analfabetizmus felszámolása érdekében, ide értve az 1997-es IFLA-irányelvek kiadását is; *így alakul ki a könnyen érthető kommunikáció szabályrendszere.*
- 4) A negyedik pedig az ENSZ fogyatékossgügyi politikája, különös hangsúllyal az 1993-as alapvető szabályokra; *így jön létre a könnyen érthető kommunikáció jogi szabályozása.*

Dióhéjban a könnyen érthető kommunikáció szabályrendszerének fejlődéséről

Első lépésben tekintsük át a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos alapismereteket.

A könnyen érthető kommunikáció magában foglalja az információk átadásának és befogadásának gyakorlatilag valamennyi formáját, ide értve az információk írott vagy képi megjelenését és a beszélt nyelvet is. A könnyen érthető kommunikáció nem egyenlő a könnyen érthető kiadványokkal, hanem a könnyen érthetőségnek jellemeznie kell a

mindennapokat. A kommunikáció, az információ könnyen érthetővé történő átalakítása meghatározott tartalmi és formai szabályok (írányelvek, alapelvek, útmutatók) mentén történik.

A könnyen érthető anyagok készítése multidiszciplináris szakértelmet és team-munkát igényel. Szükség van többek között a célcsoport ismeretére (gyógypedagógiai, fogyatékoságügyi tudás), nyelv- és kommunikációtudományi ismeretekre, informatikai tudásra, és például a képek miatt fényképészeti, vagy a rajzok miatt illusztrátori tudásra, mások által készített (fény)képek, ábrák felhasználása esetében szerzői jogokkal kapcsolatos ismeretekre, valamint a team-munkában való részvétel miatt együttműködési képességre. Fontos követelmény továbbá, hogy a célcsoport a teljes munkafolyamatban részt vehessen.

A mondanivaló tartalmi átformálása során többek között a befogadó intellektuális képességeihez, nyelvismeretéhez, kommunikációs képességeihez alkalmazkodunk. Például egy írott szöveg készítése során figyelembe kell venni, hogy mit (például milyen szavakat, milyen nyelvtani formákat és szerkezeteket, milyen hosszúságú szavakat és mondatokat) képes megérteni a célcsoport általában és konkrétan. Külön kihívást jelent, ha olyan célcsoport számára készítünk kiadványt, aki nem olvas; és ezért az információkat képi formában kell létrehozni.

A németországi hildesheimi egyetemen létrehozott, a könnyen érthető kommunikációt fókuszba állító kutatócsoport honlapján például a gyakran ismételt kérdések között található információk is bizonyítják, hogy napjainkban komoly vita folyik például arról, hogy egyrészt ez egy új nyelv-e, avagy a létező nemzeti nyelveknek egyfajta formája. Komoly fejtörést okoz a szakembereknek, hogy az átírás során nem veszítünk-e el többet, mint amennyit a megérthetőség érdekében az információkból valójában elveszünk.⁵

A mondanivaló formába öntése során az információk vizuális megjelenítése és a célcsoport vizuális információ-feldolgozási képessége között kell egyensúlyt teremteni. Ide tartozik például a betű típusa és nagysága, a mondatok hosszúsága és sorok közötti megtörése, illetve a betűk, a szavak és a bekezdések közötti távolság, továbbá az alak és a háttér közötti kontraszt, vagy a szöveg és a képek elhelyezése, azok egymáshoz való térbeli viszonya.

A könnyen érthető anyagok készítésének lehetnek a használt nyelvtől független elvei. Ilyen például a folyamat lépésekre bontása, illetve a célcsoport bevonásának elve, vagy az az elv, hogy a könnyen érthető szöveg nem azonos a „gyermeknyelvvél”. A formai feltételek, az információ megjelenítésének szabályai ugyancsak lehetnek nemzetköziek. Ugyanakkor a könnyen érthető szöveg nyelvi megformálása erősen függ az adott nemzeti nyelvtől.

A könnyen érthető anyagok készítésének értelemszerűen akkor van értelme, ha azok elérik a célcsoportot, és a célcsoport valóban használja és érti is azokat. Ennek viszont előfeltétele, hogy a célcsoportot már a köznevelés rendszerében felkészítsék arra, hogy mit, hol és hogyan kell keresniük; illetve felkészítsék őket a könnyen érthető anyagok olvasására, értelmezésére.

⁵ Bővebben lásd: www.uni-hildesheim.de/leichtsprache/

A fenti okok miatt volt és van szükség arra, hogy rendelkezésre álljanak útmutatók, irányelvek és alapelvek. Útmutató segítheti például a könnyen érthető anyag formai megszerkesztését. Irányelvekre van szükség a tartalom nyelvi megformálásához, hiszen ezek az elvek csak irányokat szabhatnak, de az irányoktól a nemzeti nyelvek sajátosságai, illetve a célcsoport szükségletei alapján el lehet térni. Az alapelvek pedig rögzíthetik a könnyen érthető kiadványok készítésének lépéseit, illetve a munka módszerét. Világos, hogy az útmutatók, irányelvek és alapelvek mindennapi alkalmazása során szerzett tapasztalatok alapján, részben a témával összefüggő tudományos ismeretek gyarapodásának az eredményeként, ezeket folyamatosan felül kell vizsgálni.

Most lássuk, hogy milyen útmutatók, irányelvek és alapelvek állnak rendelkezésre.

A feldolgozott források alapján az első ismert útmutatót, mint ezt korábban már jeleztem, az IFLA adta ki 1997-ben. Ezt követően a tanulmány első bekezdésében megjelenő ILSMH adott ki útmutatót 1998-ban. A két útmutatót Bror Ingemar Tronbacke személye köti össze. Az ILSMH nemzetközi szintű, az érintett személyek és segítők nemzeti szervezeteit tömörítő, európai szinten működő érdekvédelmi szervezet. Szervezeti felépítéséből következő módon széles közönség elérésére képes, és így munkásságával komoly hatással lehet az európai és a nemzeti folyamatokra. Az ILSMH 1998-as útmutatója meghatározta a könnyen érthető anyagok készítésének alapjait. A magyar nyelvre is lefordított útmutatót az európai ernyőszervezet (ILSMH) képviselőjében Geert Freyhoff, illetve német, skót, svéd és belga tagszervezetek képviselői készítették. Az útmutató 10 fejezetből áll. A bevezetőt követően megtudhatjuk, hogy milyen legyen, kinek és miről szóljon a könnyen érthető kiadvány. A készítés menetét hat lépésben tárgyalja: a publikáció céljának és tartalmának a meghatározását a szöveg elkészítése követi; majd azt a célcsoport képviselőivel ellenőriztetni, az ellenőrzés alapján javítani és újra ellenőriztetni kell. Az útmutató külön fejezetben foglalkozik a képekkel, illusztrációkkal és szimbólumokkal, illetve a kiadvány formai megjelenésének követelményeivel. Ezt követően rövid összefoglalását kapjuk annak, hogy hogyan járjunk el hangkazetta, videokazetta és interaktív média készítése esetén. A kiadványt további hasznos információkkal zárják (Csató, 2002).

Ezt az irányelvet dolgozta át az „Inclusion Europe” nevű ernyőszervezet, mely soraiban tudja az európai országok azon szervezeteit, amelyek értelmileg akadályozott személyeket és segítőtöket tömörítik. Az „Inclusion Europe” magyar tagszervezete az ÉFOÉSZ és az ÉFOÉSZ Önérvényesítő Csoportja is. Az útmutató átdolgozására 2007 és 2009 között futó, a Grundtvig Program által támogatott projekt keretében került sor. A „Pathways I. Az utak a felnőttképzésben értelmi fogyatékosággal élő emberek számára” című projektben Skócia, Finnország, Franciaország, Írország, Németország, Portugália, Ausztria és Litvánia vett részt.⁶ Az elkészült útmutatót 16 európai nyelvre fordították le. A könnyen érthető kommunikáció európai alapelvei 1+5 fejezetből áll. Az alapelvekről szóló általános leírást, az írásbeli kommunikáció alapelveinek a bemutatása követi, majd megismerkedhetünk a könnyen érthető elektronikus kommunikáció, a videó és a hangfelvétel készítésének alapelveivel. A 40 oldalas leírás jó kiindulási alapnak tekinthető ahhoz, hogy munkához lehessen kezdeni (ÉFOÉSZ & Inclusion Europe, 2009a).

⁶ Lásd bővebben: www.easy-to-read.eu

A Pathways I.-re épülő „Pahtways II. Utak a felnőttképzésben értelmi fogyatékosággal élő emberek számára” című projekt 2011-2013 között valósult meg. Ebben a munkában Csehország, Észtország, Horvátország, Lettország, Magyarország, Olaszország, Spanyolország, Szlovákia és Szlovénia képviselői vettek részt. Újabb két, magyar nyelven is elérhető kiadvány készült el. Az egyik egy iránymutatás azoknak az embereknek a képzéséhez, akik könnyen érthető dokumentumokat készítenek, a másik pedig arról szól, hogy hogyan vonjunk be értelmi fogyatékosággal élő embereket könnyen érthető szövegek készítésébe. A bevonás elve gyakorlatilag a munka teljes időszakára szól; azaz nem csak a már elkészült mű lektorálását célszerű értelmileg akadályozott emberre (illetve a célcsoport tagjára) bízni, hanem már a téma kiválasztásában is helyes, ha közreműködhet (ÉFOÉSZ & Inclusion Europe, 2009b; ÉFOÉSZ & Inclusion Europe, 2009c).

Az IFLA is dolgozott az 1997-es irányelveken, és annak átdolgozott, angol, arab, japán, spanyol és török nyelven elérhető változatát 2010-ben adták ki. A munkacsoport tagjai voltak Miasko Nomura Japánból, Gyda Skat Nielsen Dániából és Bror Ingemar Tronbacke Svédországból. A 29 számozott oldalból álló kiadvány tíz fejezetből áll. Felépítése hasonlít az Inclusion Europe, illetve az IFLA korábbi kiadványának felépítésére (Nomura & Nielsen & Tronbacke, 2010).

Fontos látnunk, hogy a szövegek megértésében különböző csoportok számítanak támogatásra. A célcsoportok igényeitől, szükségleteitől pedig igen nagy mértékben függ, hogy milyen lépésekre, milyen módszerekre, milyen tartalmi és formai átalakításokra van, illetve lehet szükség. Az értelmileg akadályozott emberek önmagukban is nagyon heterogén szükségletű csoportot alkotnak, így a számukra kidolgozott irányelveket – legalábbis azok egy-egy elemét – rugalmasan célszerű használni. Egyértelmű, hogy az IFLA tágabb célközönségre, az Inclusion Europe alapvetően az értelmileg akadályozott személyekre dolgozta ki a javaslatait.

Az irányelvekkel, alapelvekkel és útmutatókkal kapcsolatban fontos továbbá megjegyezni, hogy a források feltárása során nem találkoztam olyan tanulmánnyal, ami magyarázatot adna arra, hogy a könnyen érthető kommunikációs anyagok készítésére irányuló javaslatok miért éppen azok, amelyek. Vajon a javaslatok megfigyelésekre, mindennapi tapasztalatokra vagy tudományos kutatási eredményekre, esetleg az alkalmazott módszerek beválásának tudományos vizsgálatára épülnek? A kérdésre egyelőre nem tudok választ adni. Ugyanakkor az látszik, hogy több szerző hiányolja a tudományos kutatásokat, melyek pótlására is születtek már kezdeményezések, melyeket a következő fejezetben mutatok be.

Számos további útmutató, irányelv és alapelv jelent meg a világ országaiban (például *Leichte Sprache, Die Bilder*, 2013, vagy Department of Health, 2010), illetve születtek irányelv-javaslatok a honlapok könnyen érthető formáinak a kialakítására is (Európai Parlament és a Tanács, 2016). Német nyelvterületen léteznek olyan útmutatók is, amelyek különböző nyelvi szinteket különböztetnek meg (*Leicht Lesen Stufe A1, Stufe A2, Stufe B1*), és ezekhez a szintekhez igazodóan végzik el a kész szövegek ellenőrzését és minősítését.

A könnyen érthető kommunikáció nemzetközi szintű jogi szabályozásának újabb állomásáról

Újabb mérföldkő a fogyatékosággal élő személyek jogairól szóló, 2006-ban elfogadott ENSZ egyezmény megjelenése (Farkasné & Gráf-Jaksa, 2009). Az egyezmény 2., 9., 21. és 29. cikke tartalmaz témánk szempontjából releváns előírásokat.

A két cikkben a „kommunikáció” meghatározása – egyebek mellett – tartalmazza, hogy a kommunikáció fogalmába tartozik az egyszerű szöveg, a kommunikáció alternatív módzatai, eszközei és formái. Ebben a megközelítésben tehát az egyezmény hatálya kiterjed a könnyen érthető kommunikációra is.

A 9. cikk alap gondolata, hogy az információkhoz és kommunikációhoz, illetve az információs és kommunikációs technológiákhoz és rendszerekhez azért kell hozzáférést biztosítani, hogy lehetővé váljon a fogyatékosággal élő személyek számára az önálló életvitel és a teljes körű részvétel az élet valamennyi területén. Felhívja a kormányokat, hogy a szolgáltatások hozzáférhetősége érdekében fejlesszenek irányelveket, azokat alkalmazzák és megvalósulásukat ellenőrzik. Egyértelmű, hogy az itt (az épületekben és más, a nyilvánosság számára nyitva és rendelkezésre álló létesítményekben a jelzések legyenek könnyen érthetőek és olvashatók), a 21. és a 29. cikkben megfogalmazott konkrét célok akkor tudnak megvalósulni, ha az információk nyújtásában és fogadásában érdekelt felek ismerik a könnyen érthető kommunikációt. Szükséges, hogy legyenek olyan szakemberek, akik azt alkalmazni tudják (például fordítók, illusztrátorok), illetve, akik képesek az előállt anyagokat ellenőrizni (nevezzük őket „anyanyelvi” lektoroknak). Ezért nem meglepő, hogy az egyezmény előírja az érdekelt felek képzésének szükségességét és felhívja a részes államokat azok támogatására.

A véleménynyilvánításról és a szólás szabadságáról, valamint az információkhoz való hozzáféréssel szóló 21. cikk is megerősíti, hogy a fogyatékosággal élő személyek megválaszthatják azt a kommunikációs formát, amelyen keresztül gyakorolni tudják a szólás és a vélemény kifejezésének szabadságát. Nagyon fontos kiemelni, hogy ide érti az egyezmény a különböző információk és az elgondolások keresésének és befogadásának a lehetőségét is, ami nyilván előfeltétele annak, hogy az ember saját véleményét tudjon megfogalmazni. Területként a lakosság számára készült tájékoztató anyagokat, illetve a hivatali érintkezést, továbbá a tömegtájékoztatást és az információközvetítésben érdekelt internetes szolgáltatást jelöli meg.

A politikai életben és közéletben való részvételtől szóló 29. cikk biztosítja a fogyatékosággal élő személyek számára a politikai jogokat, és ennek érdekében felszólítja a részes államokat, hogy biztosítsák a szavazási eljárásokat és anyagokat könnyen érthető formában (2007. évi XCII. törvény).

Látható, hogy az egyezmény nagyon konkrét, tervezhető költségvetésű cselekvési programpontokká alakítható előírásokat tartalmaz. A következő fejezetben ezek megvalósítására látunk majd példákat.

Jó gyakorlatok négy európai országból

Ebben a fejezetben a finnországi és a nagy-britanniai fejleményekről lesz szó vázlatosan, illetve az osztrák és a németországi fejlesztésekről részletesebben. Arra törekszem, hogy minden ország gyakorlatából más és más jó példákat emeljek ki.

Finnországban az 1980-as években kezdődött a könnyen érthető kommunikáció története. Az első könyv könnyen érthető formában 1983-ban jelent meg. Húsz éve létezik egy olyan rádió (Yleisradio), amely alkalmazza a napi hírek összeállításában a könnyen érthető módszert. Emellett újságok, füzetek és regények jelennek meg könnyen érthető nyelven (finnül: selkokieli). „A finn könyvtárakban külön polcon található meg a könnyen érthető nyelven írt könyvek. Még a legkisebb falusi könyvtárban is van belőlük legalább egy polcnyi.” (Timaffy, 2015 o. n.). Helsinkiben található a könnyen érthető kommunikációval összefüggő feladatok ellátására létrehozott „Selkokieli Centrum”, amit az oktatási minisztérium támogat évente hozzávetőleg 70.000 euróval. A kormányzati támogatás a biztosítéka a könnyen érthető „Selkouutiset” című újság kiadásának, illetve évente mintegy 300 könnyen érthető kiadvány (könyv) megjelenésének. Finnország könnyen érthető kiadványokkal (gyakorló tesztekkel, munkafüzetekkel) segíti azt is, hogy a menekültek finn állampolgárságot tudjanak szerezni (Roth, 2011)⁷.

Nagy-Britanniában az 1990-es évektől alkalmazzák a módszert, aminek a hátterében a fogyatékos személyek mozgalmi állnak. Az 1995. évi Disability Discrimination Act írta először elő törvényi szinten, hogy minden szolgáltatónak egyenlő esélyű hozzáférést kell biztosítania (Department of Health, 2010). Számos szolgáltató és szolgáltatás áll rendelkezésre, melyek közül egynek a kiemelését indokoltnak tartom. Az egyik szolgáltató könnyen érthető kérdőívek szerkesztését, illetve tanácsadást is vállal az értelmileg akadályozott személyek közvetlen kikérdezésének módszertanáról⁸. Ez azért fontos, mert ilyen módon a kutatóknak és a szolgáltatóknak lehetőségük van az értelmileg akadályozott emberek közvetlen megkérdezésére. A kikérdezéshez szükséges módszertani ismeretek hiányában nem szükséges helyettük a segítők, illetve a szülők vagy testvérek kikérdezése. Könnyen érthető kérdőívre számos példát találhatunk az interneten (kereső kifejezések: easy to read questionnaire, Fragebogen Leichte Sprache).

Az ausztriai fejlemények közül az interneten hozzáférhető információk alapján két fejlesztést emelek ki. Az egyik a fogyatékos személyek jogainak szabályozásával és a napi hírek hozzáférhetőségével, a másik egy franchise rendszerben működő társadalmi vállalkozással függ össze.

Ausztriában 2005-ben fogadták el a fogyatékos személyek esélyegyenlőségéről szóló törvényt (Bundes-Behindertengleichstellungsgesetz – BGStG). Az ország 2008-ban ratifikálta a fogyatékosokkal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezményt. Ezzel összefüggésben több ízben módosult az osztrák esélyegyenlőségi törvény is, a legutóbbi módosítása 2016. január 1-jén lépett hatályba. A hatályos törvényszöveg szerinti 6.§ (5) bekezdése értelmében például az információk közvetítése akkor tekinthető akadálymentesnek, ha az információk az általában szokásos módon minden különösebb nehézség és idegen segítség (például más személy segítsége) nélkül hozzáférhetők és

⁷ Lásd bővebben: www.selkokeskus.fi és www.kvtl.fi/fi/me-itse/

⁸ Lásd bővebben: www.easy-read-online.co.uk

használhatók. A könnyen érthető kommunikáció alkalmazását tehát törvény írja elő, bár magát a módszert nem nevezi meg. A politikai és más hírek könnyen érthető változata elősegítheti például az értelmileg akadályozott emberek politikai életben, a közéletben való részvételét.

Ennek az előírásnak igyekezett megfelelni többek között a Wiener Zeitung online kiadása⁹. Az oldalon talált információk alapján a szerkesztőség csak egy meghatározott időszakban adott közre könnyen érthető cikkeket, összesen 14 alkalommal. A cikkek lájkolása egyetlen esetben sem érte el a 20 főt. A kommentek tanúsága szerint az új szolgáltatást sokan dicsérték, de voltak kritikus hangok is. A Wiener Zeitung a szolgáltatást megszüntette.

A másik online folyóirat a Kurier¹⁰. A könnyen érthető híreket egy hat fős stáb szerkeszti, köztük egy Down-szindrómás nő. Ebben a megközelítésben ez a projekt egyúttal munkahely-teremtést is jelent. A könnyen érthető hírek kiválogatása, fordítása és a fordítás ellenőrzése olyan védett munkakörnek tekinthető, mely munkakör betöltésére éppen az értelmileg akadályozott emberek a legalkalmasabbak. A szerkesztőségi munkához szükséges feltételekkel felszerelt szoba áll a rendelkezésükre, ahol hétfőnként team-megbeszélést tartanak. Mindenki egy-egy témáért felel, mint például sport, politika, kultúra. Az online folyóirat munkáját a Domus Verlag segíti¹¹. A cég információi szerint Ausztriában közel 1 millió ember, a lakosság 17%-a tartozik a könnyen érthető kommunikáció célcsoportjába. Az igények kielégítésén egy hat fős munkacsoport dolgozik, akik között vannak nyelvészek, újságírók, kivétel nélkül képzettek a könnyen érthető kommunikáció területén. A stáb munkáját többek között a Vienna People First és a Wien Work tagjai segítik kontrollcsoportként. A cég a könnyen érthető kommunikációhoz az Inclusion Europe 2009-es irányelveit alkalmazza. A munka tudományos nyomon követését a németországi Universitát Hildesheim biztosítja.

Említésre méltó továbbá a 2000-ben, Walburga Fröhlich és Klaus Candussi által alapított „atempo-Gruppe”¹². A franchise jellegű társadalmi vállalkozásnak napjainkban nagyjából 80 munkatársa van, akik közül kb. 20 fő értelmileg akadályozott személy. Az „atempo” alaphelyzetben könnyen érthető honlapján a betű mérete négy méretben változtatható, a német mellett olvasható angolul. A cég rendelkezik Facebook és Twitter oldallal is. A cégcsoport három társadalmi vallalkozasanak egyike a könnyen érthető kommunikációval foglalkozó „capito”. A „nueva” tevékenysége az értelmileg akadályozott emberek lakhatására és munkaltatasara irányul. Van továbbá egy ettermuk, a „Das Lorenz”. Az „atempo” hálózatnak jelenleg 19 tagja van Ausztriában és Németországban. A hálózat tagjai azonos szolgáltatásokat nyújtanak, azonos minőségben, azonos minőségbiztosítási rendszert működtetve. Az „atempo” szolgáltatásai közé tartozik az akadálymentesítés, a képzés és továbbképzés. A „Leicht Lesen” maximum 15 fős képzés, 110 óras, melyhez 30 óra online képzés társul házi feladatokkal. A képzés során elsajatutjak a könnyen érthető szöveg készítésének, az ellenőri (lektori) munka moderalasanak a technikáját, a minőségbiztosítási eljárást. 2017-ben adták ki a könnyen érthető kiadványok minőségének ellenőrzését szolgáló minőség sztenderdeket (Fröhlich,

⁹ Lásd bővebben: www.wienerzeitung.at/nachrichten/oesterreich/leichte-sprache/

¹⁰ Lásd bővebben: www.kurier.at/einfache-sprache

¹¹ Lásd bővebben: www.domusverlag.at/leichte-sprache/

¹² Lásd bővebben: www.atempo.at

2017). Az „atempo”-nak sikerült az elmúlt években számos díjat elnyernie (például Ashoka ösztöndíj, European Business Award, Franchise Award, B2B Diversity Preis, SozialMarie Preis).

Németországban 1994-től számíthatjuk a könnyen érthető kommunikáció kezdetét. A német szövetségi Lebenshilfe ebben az évben Duisburgban szervezett egy közel 800 fős konferenciát, melynek a következő volt a mottója: „Ich weiß doch selbst, was ich will!” („Én is tudom, hogy mit szeretnék!”). Ezt követően, 1995-ben jelent meg Susanne Göbel jelentős hatást kiváltó írása „Wir vertreten uns selbst!” (Képviseljük magunkat!) címmel. A kiadvány értelmileg akadályozott fiatalok önérvényesítő csoportjait támogatja (Kellermann, 2014). Az írást a szerző kibővítette, és 1999-ben „Wir vertreten uns selbst! Ein Arbeitsbuch zum Aufbau von Selbsthilfegruppen für Menschen mit Lernschwierigkeiten.” címmel (Képviseljük magunkat! Munkafüzet a tanulási nehézséget mutató emberek önérvényesítő csoportjainak kialakításához) újra kiadták. Az amerikai People First mozgalmak mintájára Németországban 1997-ben jött létre az első informális önérvényesítő csoport, és egy évvel később, 1998-ban kezdtek el a könnyen érthető kommunikációval is foglalkozni. Az informális csoport 2001-ben vált formálissá Mensch zuerst – Netzwerk People First Deutschland néven. 2006-ban jött létre a Netzwerk Leichte Sprache (Könneny Értethető Kommunikáció Hálózat)¹³, amely szorosán együttműködik az értelmileg akadályozott emberek önérvényesítő csoportjaival. A hálózatban fordítók és „anyanyelvi lektorok” dolgoznak. „Anyanyelvi lektorok” azok az értelmileg akadályozott személyek, akik ellenőrzik, hogy valóban érthető-e számukra azok a kiadványok, amelyeket a fordítók ebből a célból készítettek. Az elmúlt évtizedben a hálózathoz közel 30 szervezet csatlakozott. Tagjai sorában már nem csak német, hanem osztrák, svájci, luxemburgi és Olaszországból dél-tiroli szervezetek is vannak. A hálózatot 2013 augusztusában formálisan szövetséggé alakították. Ehhez a mozgalomhoz köthető a németországi első könnyen érthető lexikon kiadása 1999-ben, amit 2008-ban követett a második, javított és bővített változat (Mensch zuerst – Netzwerk People First Deutschland, 2008).

A Hurraki¹⁴ a freiburgi székhelyű Hepp Hepp Hurra GbR által¹⁵, 2006-ban indított wikipédiaalapú, német, illetve angol és spanyol nyelvű könnyen érthető lexikon. 2017-ben közel 3000 bejegyzést tartalmaz, a szómagyarázatok mellett képgalériája és jelenleg négy témát kínál portálja is van. Az online verzió mindenkor aktuális állapota könyv formátumban kinyomtatható. Az oldalnak közel 600 bejelentkezett felhasználója és naponta 5-6 ezer látogatója van.

Németországban először a brémai Lebenshilfe hozott létre irodát 2004-ben a könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos feladatok koordinálására.¹⁶ Az iroda napjainkban hatféle szolgáltatást kínál. Dokumentumokat és szövegeket fordítanak, mint például jogszabályi szövegek vagy munkaszerződés, lakásbérleti szerződés, információs szórólapok, házirendek. Vannak saját könnyen érthető kiadványaik. Mások által készített könnyen érthető szövegek esetében biztosítják azok ellenőrzését (lektorálását), ezzel munkát adnak értelmileg akadályozott személyeknek. Előadásokat tartanak a könnyen érthető kommunikáció szükségességéről, magáról a módszerről. Képzéseket tartanak olyan személyeknek, akik szeretnék részt venni a könnyen érthető szövegek,

¹³ Lásd bővebben: www.leichtesprache.org

¹⁴ Lásd bővebben: www.hurraki.de/wiki/Hauptseite

¹⁵ Lásd bővebben: www.hepphephurra.de/card

¹⁶ Lásd bővebben: www.lebenshilfe-bremen.de/buero-fuer-leichte-sprache.html vagy www.leichte-sprache.de

információk előállításában és azok ellenőrzésében (lektorálásában). Tanácsadással is foglalkoznak. Szolgáltatásaik célcsoportja nagyon széles, megtaláljuk közöttük a Lebenshilfe intézményeit, hivatalokat, cégeket, egészségügyi és oktatási intézményeket is. Kiemelt figyelmet fordítanak például arra, hogy könnyen érthető legyenek a hivatali űrlapok és kérvények, a jogszabályok, a használati útmutatók (például háztartási gépeké vagy szórakoztató elektronikai cikkek), de a napi hírek is.

Számos európai ország törvényben ismerte el a jelnyelvet a siket személyek anyanyelveként, és törvényben garantálja a jogot a jelnyelv használatára. A németországi Netzwerk Leichte Sprache tagjai úgy vélték, hogy ezzel azonos jogokra lenne szükségük. Ezért 2009-ben 13.000 aláírást gyűjtöttek össze, majd benyújtottak egy petíciót is annak érdekében, hogy a német szövetségi parlament napirendre tűzze a könnyen érthető kommunikáció témáját. A 2002-es, a fogyatékos személyek esélyegyenlőségéről szóló törvény módosítása 2011-ben lépett hatályba. A jogszabály 11.§-a külön rendelkezik az érthetőségről és a könnyen érthető kommunikációról. A 12.§ (1) bekezdése értelmében az állami szervezetek honlapjain az információkat könnyen érthető formában is közzé kell tenni.

A könnyen érthető kommunikáció mögötti tudományos bázist német nyelvterületen jelenleg kizárólag és egyedülként a németországi Universtität Hildesheim¹⁷ biztosítja. Az egyetemen már nagy múltja volt az inklúzió és az akadálymentes kommunikáció kutatásának, oktatásának és fejlesztésének. A nyelvtudományi fókuszú könnyen érthető kommunikációs kutatóközpontot Christiane Maaß hozta létre 2014. január 1-jén. Az egyetemi szervezeti egység tudományos (elméleti) kutatómunkával (például szakkönyvekkel és szakdolgozatokkal, az irányelvek nyelvtudományi és fordítástudományi szempontú kritikájával), illetve gyakorlati jelentőségű projektek megvalósításával járul hozzá a könnyen érthető kommunikáció minőségének emeléséhez. A kutatóközpont honlapján tájékozódhatunk a futó és a már lezárt kutatásokról, projektekről, valamint választ kaphatunk gyakori kérdésekre. Ilyen kérdés például, hogy használják-e egyáltalán az érintett emberek a számukra készített információkat, megéri-e az anyagi és szellemi befektetés? Létezik-e olyan szoftver, amelyik lefordíthatná a szövegeket? Tényleg jobban értik-e az érintettek a könnyen érthető szöveget? Honnan tudjuk, hogy az irányelvek a valódi szükségletekre és képességekre reagálnak? A feltett kérdésekre nem csak itt, hanem a kutatóközpont munkatársai által irányított szakdolgozatokból is választ kaphatunk. A honlapról számos szakdolgozat és az itt idézett szakkönyv is letölthető (Maß, 2015).

Összefoglalás

A könnyen érthető kommunikáció nemzetközi történetének bemutatása korántsem teljes. Az egyes országok jó gyakorlataiból bemutatott válogatás alapján elkészíthető egy lista a könnyen érthető kommunikáció megvalósulásának feltételeiről.

¹⁷ Bővebben lásd: www.uni-hildesheim.de/leichtsprache/

a) A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló, 2006-os ENSZ egyezményben konkrét formában jelent meg a könnyen érthető kommunikáció. Szükséges lehet adott ország jogrendjének a harmonizálása az ENSZ egyezményben foglaltakkal.

b) A nemzeti országgyűléseknek és a nemzeti kormányoknak a jogalkotáson túl a jog érvényesülése érdekében is vannak feladatai, például a megfelelő anyagi források biztosítása.

c) A könnyen érthető kommunikáció bevezetésének elengedhetetlen feltétele, hogy arról a széles társadalmi nyilvánosság és a közszolgáltatók kampányok keretében tájékozódhassanak. Képzési programokat kell kidolgozni, akkreditáltatni és lebonyolítani a könnyen érthető módszer alkalmazására, ide értve az „anyanyelvi” lektorokat (ellenőröket) is. Ez utóbbi képzés egyúttal munkához juttathatja az értelmileg akadályozott személyeket.

d) A könnyen érthető kommunikációval kapcsolatos feladatok koordinálására célszerű hálózatban működő irodákat létesíteni, amelyek egységes minőségi sztenderdek mentén nyújthatnak komplex szolgáltatásokat. Megfelelő megoldásnak tűnik ezen irodák társadalmi vállalkozás keretében történő működtetése.

e) A könnyen érthető kommunikáció minőségének biztosítása érdekében az irányelveket folyamatosan felül kell vizsgálni, ki kell dolgozni a minőségbiztosítási rendszert, illetve célszerű tudományos kutatási programok támogatása a módszer hatékonyságának a növelése érdekében.

f) El kell érni, hogy legalább egy-egy online hírportál a napi híreket könnyen érthető formában is közzé tegye, illetve az országos könyvtárakban legyenek elérhetőek könnyen érthető könyvek.

Jelen tanulmányban 1968-tól kezdődően követtük nyomon az értelmileg akadályozott emberek önérvényesítő mozgalmainak, illetve a könnyen érthető kommunikáció kialakulásának történetét. Foglalkoztunk az IFLA és az ILSMH/Inclusion Europe könnyen érthető anyagok készítését segítő útmutatóival, valamint a fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló ENSZ egyezmény vonatkozó rendelkezéseivel. A nemzetközi kitekintésben finn, angol, osztrák és német jó gyakorlatokat mutattunk be. Végül hat pontban foglaltuk össze a könnyen érthető kommunikáció megvalósulásának feltételeit.

Meggyőződésem, hogy a könnyen érthető kommunikáció ugyanazt jelenti az olvasási és megértési kihívások előtt álló emberek, köztük az értelmileg akadályozott emberek számára, mint a fizikai, épített környezet akadálymentesítése a mozgáskorlátozott személyeknek, vagy a jelnyelv és a jelnyelvi oktatás, a jelnyelvi tolmácsolás a siket gyermekeknek és felnőtteknek. Ez utóbbi két célcsoport számára az egyenlő esélyű hozzáférést jogszabályok, fejlesztési programok, kiépített szolgáltatók biztosítják. Természetesen itt is van még tennivaló bőven! Érjük el, hogy az értelmileg akadályozott gyermekek és felnőttek, valamint családjaik minél előbb felzárkózhassanak!

Irodalomjegyzék

- Csató Zs. (szerk.) (2002). *Egyszerűen, érthetően. Útmutató könnyen érthető tájékoztatók készítéséhez*. Ruttkay V. (ford.). ÉFOÉSZ, Budapest.
- Department of Health (2010). *Making written information easier to understand for people with learning disabilities. Guidance for people who commission or produce Easy Read information – Revised Edition*. Mental Health and Disability Division Department of Health, London.
- ÉFOÉSZ és Inclusion Europe (2009a). *Információ mindenkinek - A könnyen érthető kommunikáció európai alapelvei*. Budapest – Brüsszel.
- ÉFOÉSZ és Inclusion Europe (2009b). *Az egész életen át tartó tanulás oktatóinak képzése*. Budapest – Brüsszel.
- ÉFOÉSZ és Inclusion Europe (2009c). *Ne írjon nekünk, nélkülnk! Hogyan vonjunk be értelmi fogyatékosokkal élő embereket könnyen érthető szövegek készítésébe*. Budapest – Brüsszel.
- Farkasné Gönczi R. és Gráf-Jaksa É. (2009). Könnyen érthető kommunikáció. In Pandula A., Szatmári P., Vincze T., Farkasné Gönczi R. és Gráf-Jaksa É.: *Kommunikációs és információs technológiák és fogyatékoságügy*. (pp.80–100.) ELTE BGGYK, Budapest.
- Foglalkoztatáspolitikai és Munkügyi Minisztérium (2003). *Az ENSZ Alapvető Szabályai a fogyatékosokkal élő emberek esélyegyenlőségéről*. Budapest.
- Freyhoff, G., Heß, G., Kerr, L., Menzel, E., Tronbacke, B. és Van Der Veken, K. (1998). *Sag es einfach! Europäische Richtlinien für die Erstellung von leicht lesbaren Informationen für Menschen mit geistiger Behinderung*. Europäische Vereinigung der ILSMH, Brüssel.
- Fröhlich, W. (2017). *Der Qualitäts-Standard von capito für barrierefreie Information*. Netzwerk capito – CFS Consulting, Franchise & Sales GmbH, Graz.
- Göbel, S. (1999). „Wir vertreten uns selbst!“ *Ein Arbeitsbuch zum Aufbau von Selbsthilfegruppen für Menschen mit Lernschwierigkeiten*. Bifos-Eigenverl., Kassel.
- Horváth P. (2013). Társadalmi integráció és fogyatékoságügyi politika. In Zászkaliczky P. (szerk.): *A társadalmi és az iskolai integráció feltételrendszere és korlátai* (pp.11–57.). ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, Budapest.
- Jaksa É. (2008). Nemzetközi vonatkozások értelmi fogyatékosokkal élő emberek önérvényesítő mozgalmairól. In Farkasné Gönczi Rita (szerk.). *Önismeret Realitás Önérvényesítés Közösségi érdekvédelem (ÖRÖK Kézikönyv)*. (pp.110-114.) Értelmi Fogyatékosokkal Élők és Segítőik Országos Érdekvédelmi Szövetsége, Budapest.
- Kellermann, G. (2014). Leichte und Einfache Sprache – Versuch einer Definition. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 64(9-11), 7–10.
- Lebenshilfe Bremen, Büro für Leichte Sprache (2013). *Leichte Sprache, Die Bilder. (Buch mit DVD)* Bremen.
- Maß, Ch. (2015). *Leichte Sprache. Das Regelbuch*. LIT Verlag, Berlin.
- Mensch zuerst – Netzwerk People First Deutschland e.V. (2008). *Das neue Wörterbuch für leichte Sprache*. Kassel.
- Nomura, M., Nielsen, G. S. és Tronbacke, B. I. (2010). *Guidelines for easy-to-read materials*. IFLA, Hága Letöltve: 2017.05.31. URL: <https://goo.gl/1qK5TU>
- Panella, N. M. (é. n.). *The Library Services to People with Special Needs Sections. A Historical Overview 1932-2009*. IFLA, Hága. Letöltve:: 2017.05.31. URL: <https://goo.gl/ujRAhU>

- Roth, J. (2011). *Sag es einfach, sag es klar!* Letöltve: 2017.05.30. URL: <https://goo.gl/259jxS>
- Timaffy L. (2015). *Könnymen érthető nyelv – Selkokieli.* Letöltve: 2017.05.30. URL: <https://goo.gl/jP3ssi>
- Tronbacke, B. I. (1993). *The publishing of easy-to-read in Sweden.* The Easy-to-Read Foundation. Letöltve: 2017.05.31. URL: <https://goo.gl/usZqAi>
- Tronbacke, B. I. (1997a). Easy-to-Read – An Important Part of Reading Promotion and the Fight Against Illiteracy. *IFLA Journal*, 23(3), 185-191.
- Tronbacke, B. I. (1997b). *Guidelines for Easy-to-Read Materials.* IFLA, Hága.

Hivatkozott jogi források

- A fogyatékossgal élő személyek jogairól szóló egyezmény és az ahhoz kapcsolódó Fakultatív Jegyzőkönyv kihirdetéséről szóló 2007. évi XCII. törvény
- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/2012 irányelve a közsférabeli szervezetek honlapjainak és mobilalkalmazásainak akadálymentesítéséről
- Az Országos Fogyatékossgügyi Program végrehajtásának 2015-2018. évekre vonatkozó Intézkedési Tervéről szóló 1653/2015.(IX.14.) Korm. határozat
- Az Országos Fogyatékossgügyi Programról (2015-2025.) szóló 15/2015.(IV.7.) OGY határozat
- Bundesgesetz über die Gleichstellung von Menschen mit Behinderungen (BGStG) BGBl. I Nr. 82/2005